

Zəngin mənəviyyatlı nəcib ziyalı

Azərbaycanda elmə, təhsilə həmişə böyük maraq olmuşdur. Hər bir ailədə övladı böyüdüb boya-başa çatdırmaq missiyasında əsas yeri ona mükəmməl təhsil vermək arzusu dayanır. Elm, təhsil həmişə öndə olmuş, əsrlər boyu böyük alimlər yetişmiş və onlar cəmiyyətdə aparıcı qüvvəyə çevrilmişlər. Bu estafetin şərfli daşıyıcılarından biri də böyük alim və şəxsiyyət, gənc yaşlarından fitri istedadı ilə görkəmli alimlərin diqqətini cəlb etmiş ictimai-siyasi xadim və əvəzsiz elm-təhsil təşkilatçısı, akademik Arif Paşayevdir. O, xalqımızın görkəmli ziyalı, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının və elminin böyük nümayəndələrindən biri olan Mir Cəlal Paşayevin ailəsində dünyaya gəlmiş, Mir Cəlal ocağının ən nəcib xüsusiyyətlərini - humanistliyi, həssaslığı, qayğıkeşliyi estafet kimi qəbul edərək layiqincə yaşatmışdır. Yüksək mənəviyyata malik təvazökar ziyalı, nəcib keyfiyyətlərin vəhdətində bütöv şəxsiyyət, hamı tərəfindən sevilən bir insan olan akademik Arif Paşayev çox parlaq istedad nümayiş etdirərək o dövr üçün xarakterik olmayan erkən yaşda - 30 yaşında namizədlik, təxminən 40 yaşlarında doktorluq dissertasiyaları müdafiə etməyi bacarmışdır. Elmin zirvələrinə aparan pillələr bir-birini əvəz etdikcə o, o vaxtı SSRİ Elmlər Akademiyasının alimləri ilə birgə fizika elminin aktual problemlərinə dair tədqiqatlar aparıb, orijinal, proqram təminatlı eksperimental qurğular yaratmışdır.

Məhz istedadlı, kreativ, parlaq zəkaya malik, aydın vətəndaş-ziyalı mövqeyi ilə seçilən alim olduğuna görə akademik Arif Paşayev fizika, texnika və aerokosmik elmlərinin inkişafı sahəsində xüsusi rol oynayan məktəblər yaratmış, cəmiyyətdə elmin, təhsilin təşkilində xüsusi xidmətlər göstərmiş görkəmli alim kimi tanınmışdır. Akademik 1996-cı ildən Milli Aviasiya Akademiyasına rəhbərlik edərək bu sahədə də böyük xidmətlər göstərmiş, aviasiyamız üçün çox vacib olan milli kadrlar - təyyarəçilər, mühəndislər, ümumən 16 ixtisas üzrə mütəxəssislər yetişdirilməsinə nail olmuşdur.

Təbiət etibarilə təvazökar, sadə, eyni zamanda zəhmətsevər, məsuliyyətli insan olan Arif Paşayevi gənclik illərində elmi titullar, dərəcələr o qədər də maraqlandırmırdı. Əsas niyyəti bütün həyatını elmə həsr etmək, öz sahəsinin əsl bilicisinə çevrilmək idi. Bu istəklə Moskva Elektrotexnika Rabite İnstitutundan başlanan tələbəlik həyatı Odessa Elektrotexnika Rabite İnstitutunda davam etdi. 1957-ci ildə buradan məzun olaraq Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutunda fəaliyyətə başladı. Gənc radiofizik seçdiyi elm sahəsində gedən prosesləri, dövrün inkişaf meyillərini diqqətlə izləyirdi. Görürdü ki, yarımkəçiricilər fizikası elm və texnikanın bir çox sahələrinə sirayət etməkdədir.

Bu elmi istiqamətin perspektivlərini nəzərə alaraq yarımkəçirici cihazlar və yarımkəçiricilər fizikasını əsas tədqiqat sahəsi kimi müəyyənləşdirdi. Bu məqsədlə 1960-1964-cü illərdə Moskvadakı Dövlət Nadir Metallar İnstitutunun (QİREDMET) aspiranturasında təhsil aldı. 1965-ci ildə "Yüksək və ifrat-yüksək tezliklərdə yarımkəçirici materialların parametrlərinin kontaktsız ölçülməsi üçün üsul və cihazların işlənməsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə edərək fizika-riyaziyyat elmləri namizədi oldu. Bununla da gənc alimin sovet elmi mütəxəssisləri sırasında material və məmulatın elektromagnit nəzarət üsullarının yaradılması prosesində yaxından iştirakı başlandı.

Elmi axtarışlarını uğurla davam etdirən Arif Paşayev 1978-ci ildə "Yarımkəçiricilərin zədəsiz üsullarla tədqiqatlarının fiziki əsasları, inkişaf prinsipləri və təbii perspektivləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını da müvəffəqiyyətlə müdafiə edərək fizika-riyaziyyat elmləri doktoru alimlik dərəcəsinə layiq görüldü.

Elmi innovasiyaların ölkənin gələcək inkişafındakı rolunu düzgün dəyərləndirən ulu öndər Heydər Əliyevin diqqət və qayğısı sayəsində ölkəmizdə mikroelektronika sənayesinin sürətlə inkişafa başladığı 70-ci illərdə Arif Paşayevin öz tədqiqatları ilə yaratdığı yeni nəzəri-təcrübə istiqamət tarixi əhəmiyyət daşıyırdı. Təsədüfi deyil ki, 1972-ci ilin sentyabrında Azərbaycanada rəsmi səfərdə olan, SSRİ Elmlər Akademiyasının prezidenti, dünya şöhrətli alim Mstislav Keldiş məhz Arif Paşayevin rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Elmlər Akademiyası Fizika İnstitutunun Zədəsiz ölçmə və nəzarətin fiziki üsulları laboratoriyasına baş çəkmişdi.

"Avtonom hidroakustika informasiya sistemi"nin yaradılması sahəsindəki kompleks işlərinə

görə 1991-ci ildə o, Azərbaycanın dövlət mükafatına layiq görüldü. Alim əməyinə verilən qiymət bununla məhdudlaşmırdı. Arif müəllimin ölçmə sistemləri, qurğu və cihazları bundan əvvəl və sonra da müxtəlif sərgilərdə birinci dərəcəli diplom, medal və mükafatlara layiq görülmüşdü. Hələ sovet dövründə bu sahədə ixtiralarına görə ona "SSRİ-nin ixtiraçısı" fəxri adı verilmişdi. Kontaktsız nəzarət yarımkəçiricilər fizikasının və ölçmə istiqamətlərinin elmi əsaslarının inkişafı və praktikaya təbii sahəsində gördüyü işlərə görə görkəmli alim Beynəlxalq Əqli Mülkiyyət Təşkilatının "Qızıl medalı" ilə təltif olunmuşdu. Belə bir nüfuzlu beynəlxalq mükafata layiq görülməsi böyük alimin elmi-texniki uğurlarının və nüfuzunun bütün dünyada tanınmasının əyani təcəssümüdür. Onu da xüsusi qeyd edək ki, bu medalı Azərbaycana ilk dəfə məhz akademik Arif Paşayev gətirmişdir.

Azərbaycanda fizika, texnika və aerokosmik elmin inkişafında müstəsna rol oynamış görkəmli alim, bacarıqlı elm və təhsil təşkilatçısı, fəal ictimai xadim akademik Arif Paşayev 30-dan artıq kitab və monoqrafiyanın, 400-dən çox elmi əsərin müəllifidir. Onun fizikanın müxtəlif sahələrinə həsr olunmuş 300-ə yaxın elmi əsəri xarici ölkə mətbuatında nəşr olunmuş, eyni zamanda, 60-dan çox ixtira üçün müəlliflik şəhadətnaməsi və sənaye nümunələri almışdır. Alimin elmi əsərləri mühüm praktiki əhəmiyyət kəsb etməklə yanaşı, gənc alimlər üçün də çox dəyərli mənbədir. Akademikin əsərlərində əks olunan funda-

hissəsi fotoelastik material kimi daha sadə hazırlanma texnologiyasına malik olan kristallik kvars əsasında akustooptik modulyatorun işlənməsidir. O, fotoelastik mühitlərdə akustooptik qarşılıqlı təsirin xüsusiyyətlərini tədqiq edərək, bu effekti bir sıra radiofizika və radiotexnika məsələlərinin həllinə təbii etmişdir. Alim siqnalların zaman təhriflərinə korreksiyasının, çevrilməsinin, tezlik mo-

mətlərinin müəyyənləşdirilməsində o, hər zaman xüsusi fəallıq göstərirdi. Bu bacarığını nəzərə alaraq 1996-cı ildə dövlət onun qarşısında daha bir mühüm vəzifə müəyyənləşdirdi. Arif Paşayev Azərbaycan Milli Aviasiya Akademiyasının rektoru vəzifəsinə təyin edildi.

Akademiyanın müasir inkişaf səviyyəsini, maddi-texniki bazasını, region ali məktəbləri arasındakı nüfuzunu, hazırladığı ixtisaslı kadrların peşəkarlığını nəzərə alaraq bu ali təhsil qurumunun adı indi çox yüksəklərdən gəlir. Amma Arif müəllim bu vəzifəyə təyinat alanda Milli Aviasiya Akademiyası təxminən texniki peşə məktəbi səviyyəsində tədris müəssisəsi idi. Bu gün isə Azərbaycan Milli Aviasiya Akademiyasının regionun ən mötəbər ali təhsil müəssisələrindən biri olduğunu qeyd etməyə yoxdur. Çoxları isə bu yüksək nailiyyətin necə gərgin zəhmət bahasına əldə olunmasından bəlkə də xəbərsizdir.

Beləliklə, akademik Arif Paşayevin zəhməti, yüksək təşkilatçılıq qabiliyyəti, ən əsası isə vətənpərvərliyi, ziyalı kimi mənəvi dəyərlərə sadiqliyi bu müəssisəni müasir, Avropa tipli universitet səviyyəsinə yüksəltdi. O, öz geniş erudisiyası və dünyagörüşünün gücü ilə burada təhsil prosesini düzgün istiqamətləndirdi. Akademiyası milli aviasiyamız üçün yüksək hazırlığa malik ixtisaslı kadrların hazırlanmasına nail oldu. Bununla da ölkəmizin xaricdə böyük vəsait hesabına mütəxəssislər hazırlamaq və ya başqa ölkələrdən xarici mütəxəssislər dəvət etmək ehtiyacı aradan qalxdı.

Akademik Arif Paşayevin rəhbərliyi ilə Milli Aviasiya Akademiyası təhsilin və elmi-tədqiqat işlərinin səviyyəsinə görə müasir dünya standartlarına cavab verən ali təhsil ocağına çevrilmişdir. Məhz onun dövründə Dövlətlərarası Aviasiya Komitəsinin qərarı ilə MAA mülki aviasiya sahəsində ali təhsil müəssisəsi statusu verən sertifikat (şəhadətnamə) almış, Akademiya Beynəlxalq

Mülki Aviasiya Təşkilatının (bundan sonra ICAO kimi qeyd ediləcək) təhsil müəssisələrinin siyahısına daxil edilmişdir. Akademik Arif Paşayevin yorulmaz fəaliyyəti nəticəsində Milli Aviasiya Akademiyası ICAO-nun Sorğu kitabına, ICAO-nun reyestrinə daxil edilmiş, MAA-da "Aviasiya tarixi muzeyi" yaradılmışdır. Milli Aviasiya Akademiyası DAK-ın qərarı ilə Mülki Aviasiya Ali Təhsil Müəssisəsi Sertifikatına (Şəhadətnaməsinə) layiq görülmüş, "Təhlükəli yüklərin hava nəqliyyatı ilə daşınması" üzrə Beynəlxalq Hava Nəqliyyatı Assosiasiyasının (IATA) regional tədris mərkəzi statusunu almış, MAA Avropa Mülki Aviasiya Konfransının (ECAC) təlim mərkəzləri şəbəkəsinə üzv qəbul edilmiş və Akademiyada mütəxəssis hazırlığının beynəlxalq standartların tələblərinə uyğunluğu təsdiq edilmişdir. Həmçinin Akademiya Təhsil Nazirliyinin akkreditasiyasından və Dövlətlərarası Aviasiya Komitəsi və Azərbaycan Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi yanında Dövlət Mülki Aviasiya Agentliyi tərəfindən sertifikatıyadan keçmişdir.

Azərbaycan Hava Yolları" Dövlət Konserininin müəssisələri üçün deyil, həm də respublikamızın ərazisində yerləşən müstəqil aviaşirkətlər üçün kadrların hazırlanması və sertifikatlaşdırılması da həyata keçirilir.

2010-cu ildən etibarən MAA-nın nəzdində fəaliyyət göstərən Mərkəz Nəzəri və Praktiki Hazırlıq şöbələrindən ibarətdir. Nəzəri Hazırlıq şöbəsində ixtisasartırma kurslarına hər il aviasiya sahəsində çalışan mütəxəssislər cəlb olunur. Praktiki Hazırlıq şöbəsində peşəkar mülki aviasiya pilotlarının hazırlığı üçün vacib olan 4 ədəd uçuşu tam simulyasiya edən trenajorlar quraşdırılmışdır. Burada Airbus A319/320, Boeing 757/767, ATR-42/72 təyyarələri, həmçinin Mi-8AMT helikopterinin pilotları təlim keçir. Pilot kadrların hazırlanma prosesini yüksəltmək məqsədilə Avropa ölkələrində istehsal olunmuş yeni təlim təyyarələri alınmış və kursantların ixtiyarına verilmişdir. Bu təyyarələr "AZAL"-ın sifarişinə əsasən lazımı texniki tələblərə uyğun hazırlanmışdır.

Milli Aviasiya Akademiyası beynəlxalq səviyyədə çoxsaylı təhsil və elm müəssisələri, o cümlədən M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universiteti, N.E.Bauman adına Moskva Dövlət Texniki Universiteti, Sankt-Peterburq Mülki Aviasiya Akademiyası, İstanbul Texniki Universiteti, Donetsk Dövlət Texniki Universiteti, Moskva Dövlət Mülki Aviasiya Texniki Universiteti, Baltik Dövlət Texniki Universiteti, K.E.Sialkovski adına Moskva Aviasiya Texnoloji İnstitutu, Moskva Aviasiya İnstitutu, Ukrayna Milli Aviasiya Universiteti, Təbriz Universiteti və başqaları ilə əməkdaşlıq edir.

Elm yolunda yorulmaz alim, akademik Arif Paşayev Azərbaycan Respublikasının "Şöhrət", "Şərəf", "İstiqlal" ordenləri ilə təltif olunmuş, Əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı, akademik Yusif Məmmədəliyev adına medal, "SSRİ-nin ixtiraçısı" fəxri adlarına layiq görülmüş, Azərbaycan Mühəndislər Akademiyasının prezidenti, Beynəlxalq Mühəndislər Akademiyasının, Beynəlxalq Nəqliyyat Akademiyasının, Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının və Beynəlxalq Ekoenergetika Akademiyasının akademik seçilmişdir.

Həyatını elmə bağlayaraq bu yola sadiq qalan, elmə sədaqətlə xidmət edən görkəmli alim Arif Paşayevi təkcə ölkəmizdə deyil, onun hüduadlarından çox-çox uzaqlarda da təşəbbüskar təşkilatçı, başlıcası isə, qayğıkeş bir insan kimi tanıyırlar. Onun nadir iş qabiliyyəti, elmi fəaliyyəti və aktiv vətəndaş mövqeyi müstəqil Azərbaycan və vətəndaşları üçün nümunədir.

Misir MƏRDANOV, AMEA-nın müxbir üzvü, professor, AMEA Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun Baş direktoru.

"Həyatını elmə bağlayaraq bu yola sadiq qalan, elmə sədaqətlə xidmət edən görkəmli alim Arif Paşayevi təkcə ölkəmizdə deyil, onun hüduadlarından çox-çox uzaqlarda da təşəbbüskar təşkilatçı, başlıcası isə, qayğıkeş bir insan kimi tanıyırlar. Onun nadir iş qabiliyyəti, elmi fəaliyyəti və aktiv vətəndaş mövqeyi müstəqil Azərbaycan vətəndaşları üçün nümunədir."

mental elmi-texniki nəticələr, faydalı elmi, elmi-təşkilatı və pedaqoji fəaliyyəti, Azərbaycanda ali aviasiya təhsilinin müasir səviyyədə təşkilatçı, başlıcası isə, qayğıkeş bir insan kimi tanıyırlar. Onun nadir iş qabiliyyəti, elmi fəaliyyəti və aktiv vətəndaş mövqeyi müstəqil Azərbaycan vətəndaşları üçün nümunədir.

Fizika sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlərinə görə Arif Paşayev 1989-cu ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 2001-ci ildə isə həqiqi üzvü seçilmişdir.

Akademik Arif Paşayevin multidissiplinar xarakterli elmi fəaliyyəti fizika, texnika və aerokosmik elmlərin mühüm prioritet istiqamətlərini özündə birləşdirir. O, yarımkəçirici materialların mühüm elektrofiziki parametrlərini (keçiricilik, yoldaşıyıcıların yaşama müddəti, yürüklüyü və s.) ölçmək məqsədilə yüksək tezlikli cərəyanlardan istifadə etməklə materialı zədələmədən kontaktsız ölçü üsullarının elmi əsaslarını yaratdı, müxtəlif təyinatlı çeviricilər sahəsində yeni elmi istiqamətin əsasını qoydu.

Arif Paşayevin elmi-tədqiqat işlərinin digər bir